

Gilde Utrecht Nieuws

jaargang 23, nummer 1, april 2022

Colofon
Gilde Utrecht is een vrijwilligersorganisatie van vijftigplussers waarin ongeveer tweehonderd mensen hun ervaring - opgedaan in werk en hobby - belangeloos inzetten voor Utrechtse stadgenoten.

Aan dit nummer werkten mee
Ton van den Berg, Johan Carbo, Peter Gieling, Gerlofke Hekelaar, Henk van Hilten, Odile Klok, Hans Marcelis, Paul Vergeer

Redactie
Thom van Rossum, Cor van Santen, Aart de Veer en Nienke Willemsen

Secretariaat
Gilde Utrecht, Lange Smeestraat 7, 3511 PS Utrecht. Tel. 030 234 32 52
e-mail balie@gildeutrecht.nl
website www.gildeutrecht.nl

Drukkerij
Drukkerij All Print Utrecht te Culemborg

Oplage
250 exemplaren

Sluitingsdatum kopij jaargang 24 nummer 2/3
1 augustus 2022

Foto omslag
foto: René Veenis
Bloemenmarkt Janskerkhof

De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden kopij in te korten. De inhoud van de ingezonden kopij valt buiten de verantwoording van de redactie.

Redactioneel

In dit nummer is de wortel uit 810.000 het leidende getal in de vele artikelen die aan 2 juni 1122 herinneren. Je zou kunnen zeggen dat Utrecht op die datum werd ingeschreven in de stedelijke stand, een gebeurtenis die we dit jaar met de nodige feestelijkheden herdenken, ondanks de sombere berichten uit Oost-Europa.
Een nieuwe themawandeling over deuren en poorten vertelt over de geschiedenis van Utrecht en die geschiedenis zal ook ruim aan bod komen in 'De Groate Utreg Kwis', een uitdaging voor mensen die menen iets van onze stad te weten. De rubriek 'Taal en conversatie' meldt dat er een korte promotiefilm over onze taal-activiteiten in de maak is die op 12 juni in première gaat. En lees het meeslepende levensverhaal van een gepensioneerde journalist en van nog een taalvrijwilliger die haar opleiding begon in het WKZ aan de Nieuwegracht. En niet te vergeten tweemaal een poëtische toets.
Van uitstel komt geen afstel want de gemiste eindejaarsbijeenkomsten worden ingehaald door een voorjaarsbijeenkomst op 13 mei, zelfde plaats zelfde tijd.

Thom van Rossum

Inhoud

pag

Redactioneel 2

Nieuws uit de Lange Smeestraat 3
Ruimte houden in je hoofd
Stad zonder muren

In memoriam 6
Wybo Zoutman
Mieps Fontein

Van de bestuurstafel 7
Groot en klein

Boeken 7

Rondleidingen 8
Utrechtse geschiedenis via poorten en deuren
De gobelins in de Regentenzaal van het Bartholomeus Gasthuis

Taal en conversatie 12
"Ik try to probeer"

In de schijnwerper 13
Interview met Peter Gieling en
Interview met taalvrijwilliger Johan Carbo

Geef de pen eens door 18

Puzzel 19

De achterpagina 20

Ruimte houden in je hoofd

Wijs - of laat ik zeggen wijzer - geworden door de coronacrisis mag ik van mezelf maximaal twee keer per dag het nieuws checken. Zo probeer ik in mijn hoofd ruimte te houden voor oorlog en feest, voor inzamelingsacties en mijn dagelijkse boodschappen, voor blijdschap over een heerlijk lentezonnetje en verdriet over de toestand in de wereld.

Aangezien ik mijns inziens niet de aangewezen persoon ben en Gilde Utrecht Nieuws niet de aangewezen plek is voor bespiegelingen over de toestand in de wereld, wil ik jullie iets vertellen over de plannen van Gilde Utrecht voor de komende tijd. En dan met name over de viering van 900 jaar stadsrechten.
Een feest voor de hele stad vanaf 2 juni aanstaande - de dag dat Utrecht 900 jaar geleden stadsrechten kreeg - tot en met 11 november: Sint Maarten.

KROKUSJES FOTO: GERLOFKE HEKELAAR

Maar eerst wil ik jullie alvast vragen om een ander feestje in je agenda te zetten. Want het gaat er nu dan toch echt van komen: de eindejaarsbijeenkomst van het Gilde. Laten we het dit jaar omdopen tot voorjaarsviering en elkaar weer echt ontmoeten op 13 mei aanstaande vanaf 14.30 uur in de Gertrudiskapel. De officiële uitnodiging met alle ins en outs krijgen jullie nog.
Terug naar Utrecht 900 jaar stadsrechten. Net als in 2015 bij de Grand Départ (de start van de Tour de France in Utrecht) heeft de gemeente aan Utrechters en Utrechtse organisaties gevraagd om het feest zelf te organiseren. Dus kom maar met een plan en zeg maar wat het kost.
Veel organisaties hebben dit al gedaan en ook het Gilde heeft een plan ingediend en subsidie gekregen. Op 12 juni organiseren we in de bibliotheek op de Neude de Gilde *Dag voor de Stad*, een hele dag met gratis activiteiten, rondleidingen, korte lezingen en een door Gildevrijwilligers ontwikkeld filmpje over onze taalactiviteiten. Op die dag verkopen we ook onze speciale puzzeltocht Utrecht 900 en de feestelijke herdruk van het boekje *Gilde Utrecht onthult geheimen van de stad*.
Verder staan er themarondleidingen Utrecht 900 jaar op het programma die je via onze site kunt boeken en werken we mee aan de Groate Utreg Kwis (hierover lees je meer op blz. 13) Kortom, er staat veel leuks en nieuws op stapel en het is heel fijn om na al die rustige maanden

VOORJAAR IN EEN GEVELTUINTJE
FOTO: GERLOFKE HEKELAAR

GERLOFKE IN FEESTSTEMING
TEKENING: SOESJA BUUNK

weer te kunnen werken aan mooie projecten.
En ook heel prettig is dat er weer vrijwilligers op kantoor langskomen voor een praatje en een kopje koffie, dat de mensen van de balie lekker aan het werk zijn, dat de zon door de ramen schijnt en dat we hopelijk voor lange tijd verlost zijn van zoomvergaderingen en afspraken via teams!
Kortom, er is veel om vrolijk van te worden en veel om dankbaar voor te zijn en tegelijkertijd is er helaas veel om je zorgen over te maken en verdrietig over te zijn.
Zolang er voor beide ruimte in je hoofd is, blijft er ook ruimte om het leven en de lente te vieren. Te beginnen op 13 mei en dan op volle kracht door tot en met 11 november!

GERLOFKE HEKELAAR

Stad zonder muren

Hoewel door alle beperkende maatregelen het normale werk op kantoor afgelopen twee jaar voor een groot deel stillag gonsde het er toch van de activiteit. Niet alleen werd er druk gewerkt om de enorme hoeveelheid papier op kantoor uit te dunnen, kasten op te ruimen en digitale archieven op te schonen, er was nog iets dat ons alert en aan het werk hield, iets wat stimuleerde tot nieuwe ideeën en grootse plannen: de komende viering van Utrecht 900 jaar stadsrechten.

Gildelogo Utrecht 900

door Emmy Kattenbelt

Van alle kanten doken organisaties en vrijwilligers, zowel van Gilde Utrecht als daarbuiten, op de oproep van de gemeente om te komen met initiatieven voor de viering van Utrecht 900. Onder het motto 'Stad zonder muren' werd door de gemeente gevraagd om activiteiten en feestelijkheden voor de stad te organiseren. Zo'n oproep is bij de vrijwilligers van het Gilde niet aan dovemans oren gericht. Graag nemen we jullie alvast mee in de Gildeplannen om de viering luister bij te zetten.

Een cadeautje voor de stad

Bij een feest hoort een cadeautje! Daarom organiseert het Gilde een *Dag voor de stad*. Op 12 juni zullen stadgenoten en andere geïnteresseerden vanuit de bieb op de Neude getrakteerd worden op gratis wandelingen en zogenaamde HistoPitches: korte lezingen van 15 minuten die je meenemen in de geschiedenis van Utrecht. Onze taalvrijwilligers zijn, met het helpen van nieuwkomers, natuurlijk het voorbeeld voor een 'stad zonder muren', daarom zijn een aantal taalvrijwilligers met behulp van de vrijwilliger social media Henk de Vries en studenten van het Grafisch Lyceum een filmpje aan het maken over samenspraak en taalbegeleiding.

Puzzelen in de stad

Theo van Vliet en Joke van den Boogaard hebben samen een puzzeltocht ontwikkeld: deelnemers kopen voor 900 cent een Gildetasje met daarin een routebeschrijving van een wandeling door de stad met vragen waarop men onderweg het antwoord kan vinden. In de tas zit ook een kaart met de route en een boekje met kortingsbonnen. De bonnen kunnen ingeleverd worden bij winkels en horeca onderweg. Onder de inzenders van de juiste antwoorden worden een aantal prijsjes verloot. Voor het bonnenboekje is samenwerking gezocht met allerlei winkels en horeca zoals Bakkerij Theo Blom, Locals, ZiZo en het leuke nieuwe winkeltje 'Welkom aan tafel' dat onlangs de deur opende vlak bij het Gildekantoor aan de Lange Smeestraat.

Het verhaal van... wandelingen voor een feesttarief

Onder het motto 'het verhaal van...' zijn vijf verschillende themawandelingen uitgewerkt die in de maanden juli, augustus en september elk twee keer tegen een feestprijs aan de stad worden aangeboden. Je kan ze vinden in de agenda rondleidingen op de website.

Gilde Utrecht onthult geheimen van de stad

Jullie kennen allemaal nog wel het leuke boekje dat voor de viering van het dertigjarig bestaan van Gilde Utrecht is gemaakt en uitgedeeld aan al onze vrijwilligers. Het boekje bleek een ongekend succes en we waren al snel door de voorraad heen. Dit feestelijke jaar is een uitstekende aanleiding om het boekje nog eens kritisch te bekijken, wat stukjes toe te voegen en een herdruk te laten maken! Hopelijk kunnen we 12 juni

Stadskantoor in feesttooi

Foto: Paul Vergeer

met de verkoop van de herziene druk starten (900 cent op 12 juni bij de stand in de bieb, daarna voor € 12,50 te koop op het Gildekantoor).

Gilde Utrecht onthult geheimen van de stad

Om dit alles kleur te geven en luister bij te zetten heeft Emmy Kattenbelt voor het Gilde een logo ontworpen dat mooi aansluit bij de Utrecht 900 huisstijl van de gemeente. We zullen het dit jaar gebruiken in onze berichten, op de puzzeltochttasjes, website, sociale media en eventuele flyers en posters.

En nog meer...

Kinderboek
Ook vanuit andere organisaties wordt een beroep gedaan op het Gilde. Aan een van die projecten, het kinderboek dat op initiatief van Kiwanis Club Utrecht zal verschijnen, besteedden wij in dit blad eerder al aandacht. Het boek is bijna af en er ligt een plan om Gildevrijwilligers de boeken op de scholen aan te laten bieden!

Bomenboekje
Ook is Gilde Utrecht benaderd door de Bomenstichting in Arnhem om medewerking te verlenen aan een boekje *'Langs monumentale bomen in (het centrum van) Utrecht'*. Soortgelijke boekjes bestaan al van Amsterdam en Dordrecht. Het Utrechtse boekje moet begin juni verschijnen. Vanuit het Gilde is Aart de Veer medesamensteller van het boekje. Veel van de oude bomen langs het Zocherplantsoen waar Han Davidse en Aart regelmatig rondleiden, zullen worden beschreven en afgebeeld. In het project wordt samengewerkt met het IVN en de gemeente, die de uitgave mogelijk subsidieert.

De Groate Utreg Kwis
Een nog veel groter project waaraan we meewerken is De Groate Utreg Kwis , geïnitieerd door o.a. Gildevrijwilliger Peter Gieling. Deze gigantische pubquiz over Utrecht is een project waarbij vanuit de verschillende Utrechtse wijken teams (totaal 900 bewoners vanuit allerlei organisaties, straten en buurten – 18 teams per wijk) hun parate kennis van Utrecht testen. Deelnemers aan de quiz mogen twee keer deelnemen aan een rondleiding om hun kennis van Utrecht bij te spijkeren. Daar komt het Gilde natuurlijk in beeld. Deze speciale quizrondleidingen zullen voor het grootste deel door onze rondleiders worden uitgevoerd en vanuit het Gildekantoor worden georganiseerd. Meer over dit geweldige project lees je op pagina 13 van dit nummer in het dubbelinterview met Peter en medeorganisator Ton van den Berg (ook wel bekend als Koos Marsman).

Winter in Oog in Al *Foto: Nienke Willemsen*

IN MEMORIAM

Wybo Zoutman Foto: Gildearchief

In memoriam Wybo Zoutman

Op 2 december 2021 overleed Wybo Zoutman, voor Gilderondleiders en vele andere Gildevrijwilligers een bekend gezicht en een bekende naam. Wybo was actief bij Gilde Utrecht vanaf 2009. Een paar jaar geleden ging zijn gezondheid echter snel achteruit en moest hij helaas afscheid nemen van wat hij het liefste deed: 'gidsen'.
Een aantal maanden geleden bracht hij met zijn vrouw nog een kort bezoekje aan het Gildekantoor. Hoewel er voor hem geen bekenden op kantoor waren, was het duidelijk dat het kantoor voor hem een vertrouwde en fijne plek was.
Wybo Zoutman, geboren in 1943, groeide op in Utrecht in Tuinwijk en studeerde theologie in Kampen. Hoewel hij zijn leven lang predikant en geestelijk verzorger was, gaf hij ook jarenlang leiding aan een, mede door hem nieuw opgerichte, sociale academie in Kampen.
In 2008 keert hij met zijn vrouw terug naar Utrecht en schrijft zich in bij het Gilde om rondleider te worden. Over het rondleiden schreef hij elf jaar geleden zelf al een mooie bespiegeling in het Gilde Utrecht Nieuws. Hij haalt in dat artikel de vraag aan of je als predikant leiding geeft of leiding ontvangt en hoe dat doorwerkt in je werk als stadsgids; dat voor een gids (een stadsgids of een geestelijke gids) verhalen ontvangen net zo belangrijk is als verhalen vertellen.
Hij vond het belangrijk dat je als Gildegids niet alleen veel wist over Utrecht, maar dat je bovenal bevlogen en gepassioneerd was en open vizier hield voor het juist steeds opnieuw ontdekken van de stad. In het artikel schrijft hij over een vriend die hem gekscherend 'kerkmens en nu ook gids' noemt wanneer hij vertelt over zijn nieuwe hobby als stadsgids voor het Gilde. Als ík zijn levensverhaal zo lees, denk ik vooral 'gids', gids voor de mensen die hij als predikant en geestelijk verzorger begeleidde en gids voor alle mensen die hij de prachtige stad liet zien als rondleider van Gilde Utrecht. Een gids die de verhalen die de stad hém vertelde met open armen ontving en weer doorgaf!

Nienke Willemsen

Mieps Fontein Foto: Aart de Veer (2009)

In memoriam Mieps Fontein

Op 29 december 2021 overleed in Zeist Gildevrijwilliger Mieps Fontein op 90-jarige leeftijd. Mieps – preciezer Anna Maria Fontein – was bij de geboorte in Rotterdam blind (haar moeder had rode hond) en dit heeft haar leven sterk bepaald. Juist door haar handicap heeft zij echter een prachtige carrière gemaakt. Na een academische studie Rechten en Russisch in Amsterdam maakte zij haar gang langs talrijke instellingen op het gebied van onderwijs aan blinden en slechtzienden: Nederlands Studenten Sanatorium, Coördinatiecentrum Lectuurvoorziening Visueel en Anderszins Gehandicapten, Universitair Asiel Fonds, Stichting Bijstand Buitenlandse Studenten, Nederlands Centrum Buitenlanders en James Boswell Instituut. Ze was uiterst bedreven in het lezen van brailleschrift en het zelf omzetten van gesproken woord in braille.
Sinds 1967 woonde zij in Tuindorp-Oost in een eigen appartement, met ca. drie keer per week hulp. Lange tijd ging zij er ook zelf op uit 'met de witte stok' – een geleidehond beviel haar niet zo. Na haar pensionering in 1996 gaf zij o.a. als Gildevrijwilliger les aan groepen van meestal hoog opgeleide buitenlanders in het gemeentelijke gebouw aan de Kaatstraat. Ook gaf ze thuis een-op-een les en gebruikte bij de contacten steeds meer de computer. Ze publiceerde o.a. een Nederlandse grammatica voor anderstaligen. Mieps was ridder in de Orde van Oranje-Nassau en ontving tal van prijzen voor haar werk. Zelf heb ik Mieps geïnterviewd voor Gilde Utrecht Nieuws (jaargang 10, nummer 4, december 2009). Een veel uitgebreider interview van de hand van Loek Meijer is te vinden op www.pengaarde.nl/teksten/interv-mf.html.
Mieps laat een broer in Canada na en een schoonzuster in Nederland, verder vele neven en nichten, zowel in Canada, de Verenigde Staten als Nederland. Het Gilde herdenkt Mieps met groot respect.

Aart de Veer

VAN DE BESTUURSTAFEL

Groot en klein

Het was mijn bedoeling om voor dit nummer van Gildenieuws een opgewekt stukje te schrijven over een nieuwe lente en de dingen die door de versoepelingen weer mogen en kunnen in ons eigen 'kleine' Gildewereldje.

Hans Marcelis *Foto: Nienke Willemsen*

Maar intussen vinden er in - zoals het wel genoemd wordt - de grote boze buitenwereld gebeurtenissen plaats die slecht rijmen met een opgewekte toon. Het nieuws en de beelden uit Oekraïne doordringen ons weer van het besef hoe betrekkelijk onze wensen en eventuele zorgen en problemen zijn. Ook wanneer de dreiging en ellende ons - naar we hopen - niet direct gaan raken is het meer een tijd voor bezinning dan voor leuke vooruitzichten.

Kortom, zekerheden staan weer op de tocht. Wat betreft het coronavirus is het ook nog even afwachten wat de komende periode ons gaat brengen. We duimen voor het doorgaan van onze uitgestelde 'eindejaarsbijeenkomst' op 13 mei, reserveer die datum alvast in je agenda!

Het belangrijkste nieuws voor Gilde Utrecht sinds de vorige column *Van de bestuurstafel* is dat we voor het jaar 2022 opnieuw subsidie hebben gekregen voor de uitvoering van het ingediende activiteitenplan. In dat plan staan naast de bekende wandelingen, taalondersteuning in Samenspraak en groepen en cursussen, ook nieuwe initiatieven en plannen. Zoals Taalwandelingen voor mensen die niet goed Nederlands spreken, coaching van studenten die door een taalachterstand vast dreigen te lopen, lezingen in verzorgingshuizen en een actieve inbreng in een project als 'beweeglijkvriendelijke wijk Noordoost'. Daarnaast wordt er natuurlijk in vooruitgeblikt op de viering van 900 jaar Utrechtse stadsrechten, waaraan we als Gilde een stevige bijdrage gaan leveren. Al met al spreekt uit de opsomming dat Gilde Utrecht een actieve en levendige organisatie is die 'in het Utrechtse' zijn partij flink meeblaast.
Door een groot aantal senioren - vrijwilligers en deelnemers - bij onze activiteiten te betrekken, dragen we bij aan de doelstelling 'voorkomen eenzaamheid ouderen' die een van de pijlers is onder de subsidie.
Het bestuur ziet het als taak al deze activiteiten waar nodig te stroomlijnen en te faciliteren en tegelijkertijd aandacht te besteden aan toekomstbestendigheid en actualisering. Met die volzin is de rode draad in de maandelijkse vergaderagenda naar mijn idee goed aangegeven.

Hans Marcelis,
voorzitter

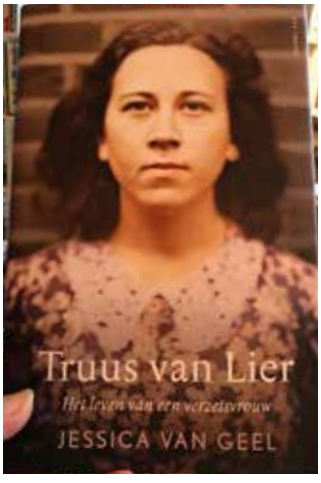
BOEKEN

Deze maand verscheen van de hand van Jessica van Geel (die eerder het biografische boek *I love you, Rietveld* over Truus Schröder schreef) het verhaal van de Utrechtse verzetsvrouw Truus van Lier.

In dit boek beschrijft van Geel het leven van Truus van Lier en de aanloop naar haar verzetsdaad: de moord op NSB-hoofdcommissaris van politie Gerard Kerlen. De auteur maakte bij de totstandkoming van het boek gebruik van veel historische bronnen en heeft grondig onderzoek gedaan. Het boek geeft dan ook een goed beeld van de mensen rond Truus van Lier en van de stad voor en tijdens de oorlogsjaren.

De schrijfstijl van van Geel zorgt ervoor dat het boek geen feitenrelaas is geworden maar een prettige beschrijving die bijna leest als een roman.

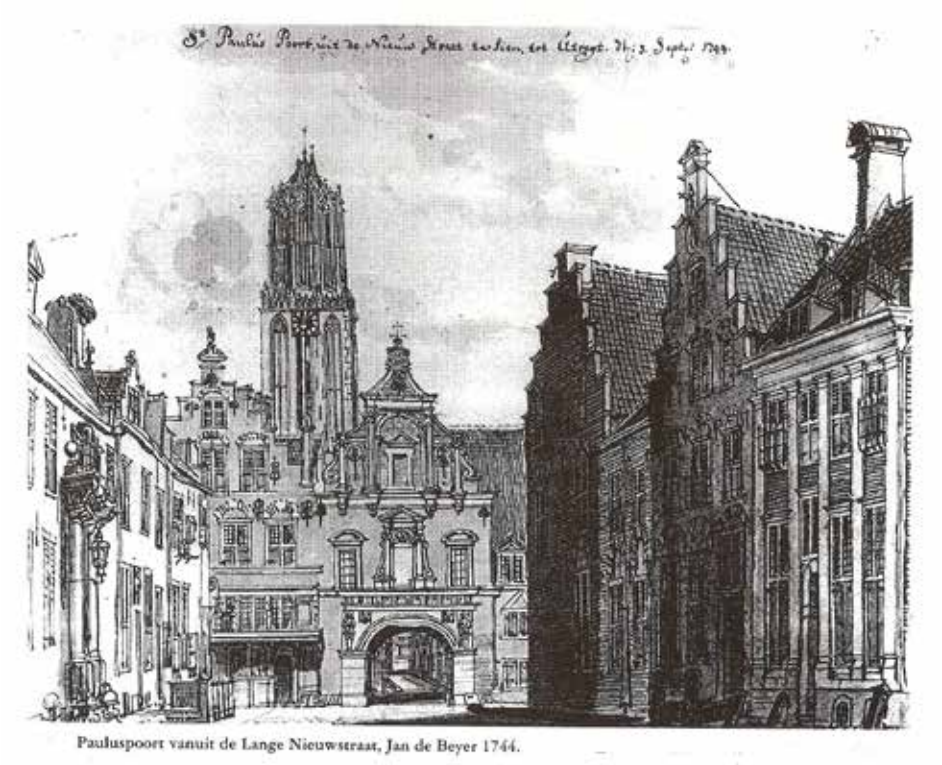
Jessica van Geel – Truus van Lier, het leven van een verzetsvrouw
Uitgeverij Thomas Rap,
€ 23,99

Utrechtse geschiedenis via poorten en deuren

De jaarlijkse vraag naar nieuwe themawandelingen leidde mij naar het boek 'Een kijk op deuren' van Botine Koopmans uit 1986. Botine staat achter op het boek als jonge vrouw gefotografeerd, afgestudeerd in 1985 aan de Rijksuniversiteit te Utrecht als kunsthistoricus en ik realiseer me dat we nu 37 jaar verder zijn en misschien leest Botine dit stukje wel als vrijwilliger bij Gilde Utrecht. In ieder geval gaf het boek me genoeg stof om een wandeling samen te stellen. Eigenlijk te veel want er staan 85 poorten en deuren in het boek beschreven en al proefwandelend ben ik er nog enige tientallen meer tegengekomen. Overdaad was dus mijn probleem en ik leer mijn aspirant-gidsen altijd dat rondleiden 'de kunst van het weglaten is' dus nu moest ik zelf gaan scheiden: wat wel en wat niet.

Het eerste concept van de wandeling was veel te lang, dus ik besloot de helft te schrappen en de rest in tweeën te delen zodat er nu een wandeling deel 1 en deel 2 op het programma staat.
Daarnaast moest ik back-up hebben voor het geval de wandeling stormloopt. Twee collega-rondleiders zijn zo vriendelijk gereed te staan als dat nodig is, dus we hebben afgesproken dat we gezamenlijk proef gaan lopen als het weer wat beter wordt. Als ik dit zit te typen, trekt toevallig stormdepressie Corrie over en dus hoop ik dat al die deuren en poorten goed dicht zitten.

Pauluspoort *Foto: HUA*

Heel vaak bevat een poort ook een deur; alleen een deur in een poort sluit deze veel minder goed af dan een deur die tegen een houten sponning sluit. En zo kom je dus op de constructie van deuren, die zich van een lattendeur en een spiegelklampendeur via een delendeur uit de 17e eeuw, naar een panelendeur uit de 18e eeuw ontwikkelt. In het boek wordt ook nog ingegaan op 'gehengen en sloten' maar die zitten veelal aan de binnenzijde van deuren die tijdens een wandeling hoogst zelden te bezichtigen zijn. Oude sloten zijn soms te zien zoals bij de toegangsdeur van de Beyerskameren in de Lange Nieuwstraat 120, waarop nog de originele slotplaat uit 1587 zit.
De Beyerskameren, al honderd keer gezien en besproken tijdens een rondleiding, maar de slotplaat nog nooit gezien. Zo zie je hoe leuk het is om weer eens in nieuwe stof te duiken.

Pandhof, oorspronkelijke toegang

Ook kom ik zaken tegen die ik nog nooit gecombineerd heb. In de Boothstraat bezoeken we vaak het huis waar Nicolaas Beets gewoond heeft op nummer 6, u weet wel de schrijver van *Camera Obscura*. Maar verderop in de Boothstraat op nummer 12 komen we het huis tegen waar vanaf 1789 de familie Van Westreenen gewoond heeft. Zij voorzag het huis van een zeldzame barokke ingangspartij. Boven aan deze ingangspartij flankeren twee wildemannen met knots het wapen van de familie Van Westreenen.
Deze bescheiden familie, afkomstig uit Amersfoort heeft later aan de Plompetorengracht 5 gewoond waar

Pandhof, herstelde poort

Plompetorengracht 5, familiewapen van Van Westreenen

datzelfde wapen inclusief wildemannen met knots aan de gevel prijkt. En als je dan ook nog een keer een bezoek brengt aan de Jacobikerk, kom je daar het pompeuze familiegraf tegen met weer diezelfde wildemannen met hun knotsen. Een knotsgekke bedoening dus.

We komen tijdens de wandeling ook nog de overgang tegen naar deuren met glas waar men aanvankelijk een smeedijzeren rek voor liet maken als inbraakpreventie. In latere jaren worden deze ijzeren rekken standaardfabrieksmateriaal met veiligheidsbouten zodat het inbrekersgilde niet zomaar met een tik tegen het glas bij het slot kan komen. Ook komen we deuren tegen met prachtig houtsnijwerk zoals de deur die iedere rondleider kent bij 'De truttige Tuyl' in Lodewijk XIV-stijl aan de Kromme Nieuwegracht 54. En uiteraard bezichtigen we de bronzen deuren van de Domkerk met afbeeldingen van de 'Werken van Barmhartigheid', die kunstenaar Theo van de Vathorst heeft gemaakt. Hij overleed dit jaar op 22 januari. Al met al denk ik met dit onderwerp weer een leuk aspect van de historie van Utrecht te pakken te hebben en ik hoop dat de deelnemers straks met evenveel plezier terugkijken op de wandeling als ik had bij het samenstellen ervan.

tekst en foto's Paul Vergeer

De dichter Bert Schierbeek schreef ooit het volgende prachtige en toepasselijke gedicht:

De deur

een deur is open
of dicht

een deur die open is
is een gat naar
de ruimte

een deur die dicht is
deel van de muur
begrenst de ruimte

als ie beweegt
is ie een deur

zo ben ik
een deur

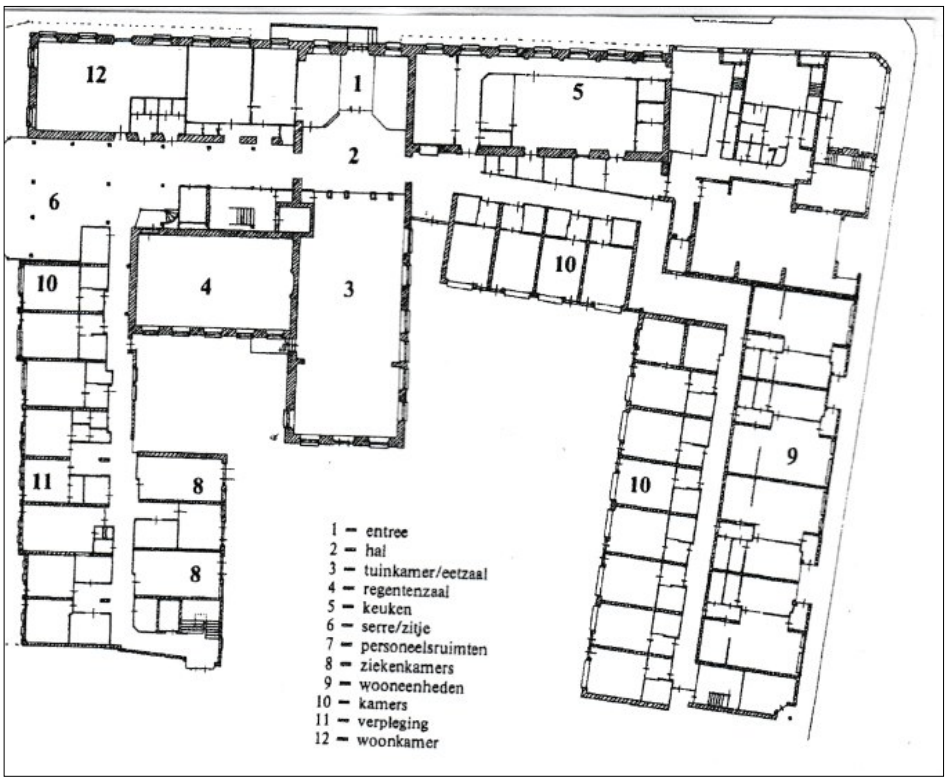

Poort Manenburg

De gobelins in de Regentenzaal van het Bartholomeus Gasthuis

De Regentenzaal in het Bartholomeus Gasthuis te Utrecht is een bijna vier eeuwen oude zaal met een bijzondere inrichting, waarvan de vier wandtapijten wel het hoogtepunt vormen.

In deze zaal – nr. 4 op de plattegrond – vergaderen niet alleen de regenten (het bestuur van het Bartholomeus Gasthuis) maar ook andere gezelschappen kunnen er bijeenkomen, en desgewenst lunchen of dineren. De zaal staat ook op het programma van de Gilderondleidingen door Guus Reith / Ton Viguurs / Martin Brand en op de eerste zondag van de maand.

Plattegrond Bartholomeus Gasthuis

De Stichting Sint Apoloniagasthuis, later Bartholomeus Gasthuis, stamt uit het jaar 1367. De Regentenzaal is in 1632 gebouwd. Het bestuur van het gasthuis, in die tijd 'de Broeders van de Geestelijke Taffel' (prelaten en kanunniken van de Utrechtse geestelijke gestichten) besluit in 1642 *"... de camer int selve gasthuys te betimmeren ende voortsbeter tot geryf t'accomoderen ..."* In 1642 wordt door de broederschap een eerste wandtapijt besteld bij Maximiliaan van der Gucht te Delft. Deze tapissier was een groot kunstenaar op het gebied van gobelins. Hij had de tapijtweverij overgenomen van Spierinck, die in 1576 uit Antwerpen gevlucht was voor de Spaanse furie. Het was een familiebedrijf, waarin ook Maximiliaans vrouw Fransyntgen Meesen en hun zoons meewerkten.

Regentenzaal Bartholomeus Gasthuis *Foto: Aart de Veer*

De opdracht die verleend werd, luidt o.a.
"... Dese tapeet sall lang wesen twaelf ellen, hooch vijff ende een hallf elle. Dese tapeete sall gemaect weeerden heell curieusch van de schoonste ende beste stoffe, heell rijck ende blyde ende met syde versien op de forme van het tapeet van den heere Brasser, te weeten als het perspectyff tapeet, sonder dat daerinnen pinceel ofte verwe sall werden gebruyct ende op elcke elle versien met vierhondert ses ende vijftich ketendraye dat alle de vogelen ende beesten, die in 't voorsz. tapeet van den heere Brasser gemaect sijn, in desen te maecken tapeet mede gewerct sullen werden ende daarenboven noch een patrijs met eenige vogelen ende een eencornken aan de eene rye van de middelste bomen, in plaetse van de twee vogelkens ende tacxkens, die in de tapeet van den heere Brasser staen ende in dit tapeet sullen

uuytgelaten werden: gelijck mede uuydtgelaten sullen werden de tulpaen ende in plaetse van dien een oyevaer gestelt, alles schoonder, fijnder ende rijckelijcker gewerct als het voors. tapeet van voors. heere Brasser, dat boven in het tapeet noch gemaect sullen werden achtien oft negenthien wapenen mede met goede, vaste syde ende stoffe nae den eysch van 't ander versiert. Sall oick het voors. tapeet van achteren well ende behoorlijck met goed canefas ofte lywaet, daarvoor dienstich, beset werden..."
(Het gobelin van de heer Brasser – een onbekende persoon – was kennelijk een goed voorbeeld. Eencornken: eekhoorn. Ketendraye: kettingdraden, d.w.z. de ketting of schering op het weefgetouw. Lywaet: linnen.)
De hier genoemde afmeting van 66 vierkante el – een el is ca. 69 cm en een vierkante el dus ca. 4761 cm ofwel bijna 0,5 m2 – is niet in overeenstemming met de werkelijke maat van het tapijt op de noordwand: die is 104,5 el² (bijna 50 m²). Waarschijnlijk is de oorspronkelijke maat gebaseerd op de maat van de onder de zaal gelegen kelder.

Boven het tapijt zijn wapens ingeweven: geheel rechts Willem van Abcoude, de stichter van het gasthuis, dan de 19 heren die de eerste betaling hebben gedaan, en dan nog 8 heren die later lid van de broederschap werden.
Het dier rechtsonder op het grote tapijt is de hond, een zgn. patrijshond, van Van der Gucht. Deze schijnt hij altijd op zijn scheppingen te hebben afgebeeld. De patrijs die in de eerste bestelling genoemd wordt, moet echter een vogel zijn, gezien de context.

Na de levering van het eerste tapijt is het tweede besteld, dat bestemd was voor de westwand. Bestelling en levering geschiedde in 1644. Ook hier geven de heren weer aan wat zij graag afgebeeld zien:
"... een bosgagie verciert met bloemen, vogelen en allerhande gedierten, met een huysken, lanen ende dorpen, hem bij de aenneminge gedemonstreert ende aangewesen, accorderende op het tapeet dat jegenwoordich op de E(dele) heerencamer in den voors. Gasthuyse hangende is..."
Ook bovenaan dit tapijt zijn wapens, in totaal twintig, aangebracht van families van de schenkers.
Aan de oostwand hangen, ter weerszijden van de schouw, nog twee kleinere tapijten. Ze lijken veel op de andere maar dragen geen familiewapens.

In het algemeen worden drie kwaliteiten van de gobelins genoemd: de kleur, het perspectief en de voorstelling der dieren. Perspectief wordt, behalve door de grootte der objecten, mede bereikt door de objecten op de voorgrond feller van kleur te maken dan op de achtergrond. Van der Gucht leverde steeds weer tapijten met bosschages, brede lanen die zich perspectivisch vernauwen, en op de achtergrond huizen of een dorpssilhouet met kerktoren. Op en bij de bomen bevinden zich kleurige dieren, vooral vogels, en bij het struikgewas zijn bloemen te zien zoals irissen, rozen en tulpen.

Gemeente-archivaris Muller beschrijft in 1904 in hoe slechte staat de zaal zich bij de revolutie (in 1795) bevond. In de loop van de 19e eeuw
"verviel de zaal; zij werd allengs misvormd en verwaarloosd, totdat zij voor den kunstlievenden bezoeker een waarlijk hartverscheurend schouwspel opleverde (...) Langs de wanden vuile en stoffige oude tapijtbehangselsmet groote gaten, bijna schuilgaande achter vier ouderwetsche archiefkasten."
In 1898 zijn de zaal en de gobelins gerestaureerd door de fa. Ten Houten. Het geheel werd weer goed zichtbaar doordat de archiefkasten zijn weggehaald. Maar in 1936 zijn de gobelins naar Parijs vervoerd voor een grondige(r) restauratie in het Manufacture Nationale des Gobelins. De resultaten werden geroemd: de soepelheid van de materie, de gaafheid van het weefsel en de frisheid van kleur waren hersteld.

Pauw in het midden van het grote gobelin
Foto: Aart de Veer

Boven de schouw aan de oostzijde hangt het ruiterportret van Willem van Abcoude, gemaakt omstreeks 1625. Dit wordt toegeschreven aan Herman van Lin. Onder leiding van G.W. van Heukelom – de architect van de Inktpot (ook bekend als HGB3) – zijn het eikenhouten plafond en de vloer van de zaal vernieuwd in 1930. Rond de lange eikenhouten tafel staan achttien massief mahoniehouten stoelen en twee armstoelen van rond 1760 (stijl Louis XV). De bekleding is van groene velours d'Utrecht.

Met de 17e-eeuwse gobelins in de Regentenzaal van het Bartholomeus Gasthuis bezit de stichting Maximiliaan van der Gucht een unieke collectie kunstwerken, die tot het Nederlands erfgoed behoren: tapijten met arcadische boslandschappen vol exotische dieren, en dat alles onder het oog van de ingeweven wapens der stichters. Het is te hopen dat het gasthuis deze zaal nog vele jaren ter beschikking wil stellen aan allerhande gezelschappen en bezoekers.

Bron
Essay door Aart de Veer (2020) met verwijzing naar literatuur en met gebruikmaking van mondelinge informatie door Guus Reith

“Ik try to probeer”

Hoewel het ons allemaal bezighoudt neem ik mij voor om in het onderstaande niet te schrijven over de oorlog die op ons continent woedt. Geen oorlogstaal dus. Hopelijk vinden we spoedig woorden om de vrede te herstellen. Wij zullen daaraan harder moeten werken, lezers; comfortabel achterover leunen is er niet meer bij.

Als ik dit schrijf is het begin maart. De nachten zijn koud - het vriest dan licht - maar de zonnige middagen beloven een spoedig begin van de lente. Daarover las ik een gedicht van Herman de Coninck:

Nog altijd liggen na-knisperende blaadjes
als cornflakes in de pap van de grond te vergaan.
Slijk moddert maar aan.
Zon moet van ver terugkomen.

Maar uiterste dennentakjes willen wel weer
met lichtgroene poezevoetjes proeven van de kou,
zoals je met één teen een zeer zwembad probeert

met één whisky jezelf
met één glimlach je vrouw.

In dit gedicht worden de woorden gewikt en gewogen, van alle kanten bekeken, op zijn kop gezet, van een nieuwe lading voorzien en geassocieerd met nieuwe beelden. De dorre bladeren worden zo de cornflakes van het ontbijt en de lichtgroene lente-uitlopers worden poezevoetjes die nieuwsgierig worden uitgestoken. De dichter heeft de woorden nieuw gemaakt.

Wij, taalvrijwilligers bij Gilde Utrecht, gebruiken ook veel woorden, maar wij maken die niet nieuw. Wij gebruiken die woorden juist in de gewone betekenis om die eenvoudig en herkenbaar te maken voor wie onze taal beter wil spreken. Woorden op zijn kop zetten en in een nieuw jasje steken laten we graag over aan de dichters.

Ons werk is dus zeker prozaïsch te noemen. Aan de andere kant is er ook veel te genieten en te glimlachen. En, in dat moeilijke proces om de taal onder de knie te krijgen, worden woorden soms ook voorzien van een geheel nieuwe vorm en klank. Neem bijvoorbeeld een van mijn taalmaatjes. Als hij me belt, vraagt hij altijd: “Bel ik gelegen, Martijn?”, waarin ik dan mijn eigen formele tekst herken. En, als hij wil aangeven dat hij zijn best gaat doen om elke dag een klein beetje te lezen zegt hij enthousiast: “Ja, ik try to probeer”. Zelfs een dichter kan goede voornemens toch niet poëtischer omschrijven? Op de snelweg heeft hij het over vrachttuigen als we in een file vrachtwagens terechtkomen en in een gesprek over actualiteit en religie zegt hij ontwapenend: “Ik ben niet zo gelofelijk”. En dat is helemaal waar want hij is ongelofelijk. Voor mij zijn dat kostbare momenten, de poëzie van ons werk. Reden om samen te glimlachen. Want daar gaat het toch ook om, de durf en het plezier om te praten. Daarbij is het vanzelfsprekend dat er kleine, soms grappige foutjes worden gemaakt waarover beide gesprekpartners vrolijk kunnen lachen. Als die geanimeerde gesprekken er vervolgens toe leiden dat er steeds beter en gemakkelijker wordt gesproken, is dat weer een reden om wederzijds te glimlachen, nu van trots en tevredenheid.
Het werk geeft dus veel voldoening, zeker nu alle activiteiten weer min of meer op gang komen. Samenspraak, een–op-een, kan weer op de vertrouwde manier, de school- en voorleesgroepen gaan weer als vanouds, alle taalactiviteiten kunnen weer plaatsvinden. Veel succes gewenst allemaal en veel dank voor alle inzet. Laten we samen zorgen voor een mooie, actieve lente.

Taaltref: De voorjaarstaaltref zal dit jaar gehouden worden op zaterdag 21 mei. Taaltref is bedoeld voor alle taalvrijwilligers en hun ‘taalmaatjes’.

Het taalmaatje van Martijn, druk aan het oefenen! *Foto: privéarchief*

We gaan dan met zijn allen, en onder begeleiding van een aantal ervaren Gilderondleiders, wandelen in onze binnenstad. De wandeling wordt besloten met een lunch in het buurthuis In de 3 Krone. Ik hoop iedereen daar te zien.

Film: De CCTA, de coördinatiecommissie voor taal, is bezig een film te maken. Het gaat om een korte promotiefilm over onze taalactiviteiten. Marja Heier, Afke van Dijk en ik zijn daar op dit moment druk mee. We krijgen daarbij hulp van Henk de Vries en van een aantal studenten van het Grafisch Lyceum. Het wordt een project voor hun opleiding. De film wordt vertoond op 12 juni tijdens de *Dag voor de stad*. Ik kan je verzekeren dat het een hele uitdaging is om de vele aspecten van onze taalactiviteiten in woord en beeld te vangen. De hoofdrol in de film is voor Gilda den Uil.

Tot slot, ik hoor iemand al vragen: “Ga je ook nog wat zeggen over ‘die ene whisky en die ene glimlach’ aan het eind van het geciteerde gedicht?” Nee, lezer, daar mag iedereen zelf over nadenken, ik moet dit stukje nu dringend bij Nienke inleveren. Ik schrijf al in blessuretijd.

Martijn Verviers

Utrecht 900 jaar stadsrechten

Feestvieren met de Utregse Kwis voor de hele stad

Vanaf 2 juni staat Utrecht uitgebreid stil bij de 900ste verjaardag van de stadsrechten. Immers, op die dag in 1122 verleende keizer Hendrik V Utrecht stadsrechten. Voor de invulling van het feestprogramma vroeg het stadsbestuur de inwoners om ook zelf met initiatieven te komen. Het mag wat kosten want de stad trekt er bijna twee miljoen euro voor uit.

Utrechters pur sang Ton van den Berg en Peter Gieling weten wat ze willen. Zij zijn de bedenkers van een wel heel bijzonder project: een quiz waaraan 900 Utrechters kunnen deelnemen. Het gaat dan ook om *De Groate Utreg Kwis*. Wie weet dat het alter ego van Ton van den Berg Koos Marsman is die de Utrechters graag in plat 'Utregs' toespreekt of columns met dat bijzondere vocabulaire schrijft, zal niet verbaasd zijn over deze titel.

Peter en Ton *Foto: Cor van Santen*

Ervaring met pubquiz

Als organisator van de pubquiz in café Willem Slok (Korte Koestraat) en presentator van quizzen via Zoom heeft Ton al een jaar of tien ervaring met het 'kwissen'. Peter Gieling neemt geregeld ('en graag') deel aan de pubquiz en is bevriend met Ton. Zo ontstond het idee om een quiz te maken met 900 deelnemers terwijl nog veel meer Utrechters het festijn dankzij 'livestreams' ook kunnen meemaken. Voor het ondernemende duo is de quiz vooral een manier om mensen met elkaar in contact te brengen die doorgaans weinig van elkaar weten en daardoor weinig begrip voor elkaar hebben.

"We leven in een tijd van polarisatie. De pandemie heeft dat nog verder versterkt. Hoog tijd om muren te slechten", zegt Peter. Daarom kiezen de organisatoren ervoor om in elk van de tien wijken van de stad 18 teams te vormen met vijf leden. Zo kom je op 900 deelnemers uit voor dit bijzondere evenement tijdens de viering van 900 jaar stadsrechten.

Bonte gezelschappen

De vijfkoppige teams worden, zoals Ton het noemt, 'bonte gezelschappen' waarin bij wijze van spreken zowel een hoogleraar als een ex-dakloze kunnen zitten. Om die brede schakering te bereiken is contact gezocht met organisaties die oog hebben voor multiculturele verscheidenheid, gender, afstand tot de arbeidsmarkt, leeftijdsopbouw en mensen met een beperking. Uit die voordrachten en alle kandidaten die zich via de website (www.degroateutregkwis.nl) aanmelden worden de teams samengesteld. Dat gebeurt, zegt Peter, al in mei terwijl de quiz-rondes pas in september beginnen. "Het grote voordeel daarvan is dat de teams ruim de tijd krijgen om elkaar te leren kennen en om zich voor te bereiden op de competitie."

Canon van Utrecht

Om succesvol te zijn in de quiz moet je wel het een en ander weten over Utrecht en de geschiedenis van de stad en haar inwoners. Met hulp van studenten en historische verenigingen wordt een informatiebank, een soort canon van Utrecht gemaakt. Daaruit worden later de vragen voor de quiz gehaald. Bovendien interviewen de studenten binnenkort een groot aantal bewoners en vragen hen twee of drie markante gebeurtenissen te noemen uit de Utrechtse geschiedenis. Die informatie kunnen de deelnemers inzien, bijvoorbeeld op de website van de quiz-organisatie of in de bibliotheek, waar trouwens ook drie lezingen over Utrechtse thema's zijn gepland. En in alle filialen van de bibliotheek zijn straks wandelingen verkrijgbaar die door de wijken van de stad gaan. Daarnaast krijgen alle teams een rondleiding in de binnenstad aangeboden door een

gids van Gilde Utrecht. Verder kan elk teamlid zich aanmelden voor een tour door een van de wijken. “Als elke deelnemer een andere wijk uitkiest, kom je dus meer te weten over die wijken en daarmee vergroot je de kansen op een goeie score in de competitie”, merkt Peter op.

Kennismaking

Maar belangrijker vinden Ton en Peter dat de deelnemers in aanraking komen met Utrechters die ze niet kennen, net als de plekken die ze aandoen op de rondleidingen. Goed presteren in de quiz is leuk maar achterliggende gedachte van het project is om meer begrip te kweken voor stadgenoten en elkaars geschiedenis.
In september breekt dan het moment aan dat de competitie van start gaat. Dat gebeurt op een zaterdag, een uur lang aan het einde van de middag. In elke wijk komen dan de 18 teams bijeen, bijvoorbeeld in een wijktheater, een aula van een school of een kerkgebouw. Via een streamingsdienst krijgen ze de quizvragen van Ton (alias Koos Marsman) voorgelegd. De quizmaster staat zelf in de theaterzaal van de bibliotheek op de Neude waar hij de vragen stelt die ook op een groot scherm (in gewoon Nederlands) staan afgedrukt. Publiek is daarbij van harte welkom. In de wijklocaties leiden vrijwilligers de competitie in goede banen. Ze zullen er ook op toezien dat de telefoons, etc. in de zak blijven want opzoeken is er niet bij. Het gaat er nu om dat de teams in onderling overleg de antwoorden geven. Ton: “Meestal zijn het open vragen maar soms kiezen we voor de multiple-choice vorm”.
Na afloop van elke ronde worden de scores van elk team vastgesteld. “En dan hou je na de drie voorrondes in elke wijk een winnend team over dat naar de finale gaat. In het geval dat twee wijkteams evenveel punten hebben volgt er nog een shoot-out om de finalist aan te wijzen”, licht Peter toe.

Peter en Ton *Foto: Cor van Santen*

Grote finale

Zaterdag 5 november is dan de dag van de finale van De Groate Utreg Kwis. Dat gebeurt allemaal in de bibliotheek op de Neude. “Dat wordt een prachtige happening”, verwachten Ton en Peter waar veel supporters en andere belangstellenden op af zullen komen. RTV Utrecht en de lokale media zijn al uitgenodigd. Ook dan – net als in de voorronden – kunnen geïnteresseerden de quiz thuis via streaming op hun telefoon, laptop, etc. volgen. Dat past helemaal in de doelen die de quiz-organisatie zichzelf stelt: samen ontdekken, samen leren, samen groeien en samen feestvieren.

Cor van Santen

De organisatie achter de quiz

De mega-quiz komt tot stand door de inzet van talloze vrijwilligers en enkele betaalde zzp’ers (marketing en ICT) die werken onder de, door Het Utrechts Archief (HUA) opgerichte, Stichting Utrechtse Feesten. Theaterdirecteur Appie Alferink is voorzitter, HUA-directeur Chantal Keijser secretaris. Penningmeester is Lukas Boessenkool, manager bedrijfsvoering van het archief. Ton van den Berg (quizmaster) en Peter Gieling (projectleider) krijgen als initiatiefnemers veel steun van Caroline Sarolea (fondsenwerver en netwerker) en van Willem Spee die plaatsvervangend projectleider is.

Peter Gieling (66)

Peter is al twaalf jaar stadsgids bij Gilde Utrecht. Geboren in Wijk C en opgegroeid in Oudwijk. Hij is met pensioen na een lange loopbaan bij de politie waarin hij onder meer chef was bij de politie Utrecht. Zijn levensmotto heeft hij ‘geleend’ van de zusters Augustinessen: ‘Doen wat er gedaan moet worden’.

Peter Gieling *Foto: Privéarchief*

Ton van den Berg (66)
Ton is geboren in Ondiep en groeide op in de Betonbuurt. Hij is sinds 1990 journalist (Utrechts Nieuwsblad, Oud-Utrechter, Ons Utrecht, Stadsblad). Hij is nu eindredacteur en oprichter website Nieuws030, co-auteur van Van stadsie tot stad (met Ad van Liempt) en het boek Neude, maker en presentator van Verhalencafés in Het Utrechts Archief. Als Koos Marsman is hij schrijver van Utregse columns in Stadsblad en nu in DUIC, presentator en maker van Utrechtse quizzen en met Fedor van Rossum maker van 't Utregse Leesplankie.

Ton van den Berg Foto: Angeliek de Jonge

Koos Marsman in plat Uteregs
"De Groate Utreg Kwis is vooral 'n kwis waor je wa van ken opsteke. Daj' ken begrijpe wa je stadsie zo mooi heb gemaok en hopelijk ook zo blijf. Bij da stadsie hoor de vollekstaol van 't plat Uteregs daj' nog bes vaok ken hore in buurte en wijke. Aj' denk daj' 't nie ken leze, moj' 't gewoan hardop zegge, dan gaot 't Uteregs voor je leve. Leve Utereg."

"Ik heb twee linkerhanden maar ik kan goed lullen en schrijven"

Interview met Johan Carbo, taalvrijwilliger en mantelzorger
Johan Carbo (71) is gepensioneerd journalist en universitair en hogeschool-docent journalistiek en sinds zo'n twee jaar taalvrijwilliger bij Gilde Utrecht. Hij heeft een eigen website www.johancarbo.nl met blogs over zijn vrouw Ellen (die Parkinson heeft) voor wie hij fulltime mantelzorger is. Voor dit interview put ik daarom niet alleen uit mijn bezoek bij hem thuis in De Meern, maar ook uit zijn anekdotische verhalen en columns op de site.

Ik rijd vanwege het beestenweer per auto naar hem toe vanuit Utrecht Centrum. Hij woont in een mooie wijk in De Meern, een doolhof uit de jaren negentig waar alle straten naar atmosferische verschijnselen zijn genoemd. Johan woont met Ellen aan de Zonzijde. Maar omdat ik de Regenboog (zijstraat van de Zandweg) gemist heb schiet ik door naar Vleuterweide en bel ten einde raad Johan op om te vragen hoe ik in hemelsnaam bij hem kom. Terug de Zandweg in mag niet. Met mijn mobieltje naast me begeleidt Johan me. In Veldhuizen geef ik het op: Johan komt naar mij toe in zijn witte Skoda en nu volg ik hem en bereik ik, niet via de Stortbui maar wel het Wolkendek, eindelijk in een hoosbui de Zonzijde. Binnen groet ik Ellen – zij ligt in bed in de huiskamer – en ik zijg neer na het avontuurlijke, een uur durend begin van dit interview. De groene thee, en later het glas witte wijn: ze doen wonderen.

Hoe was je jeugd?
Ik ben geboren in 1950 in Utrecht. Mijn vader was ambtenaar met de allang niet meer bestaande functie van gemeentelijk huurincasseerder. Trap op trap af met toch al een zwak hart. En hij hield in zijn eentje de filterloze-sigarettenfirma North State in stand. Hij overleed jong: was 53, en mijn moeder werd manisch-depressief. Ze ging er psychisch aan onderdoor en werd zelfs opgenomen. De tijd van isoleercellen, vastgebonden worden en platspuiten. Schrikbeelden uit *One flew over the cuckoo's nest* en *Wie is van hout* doken nog heel lang op.

Hoe verliep je carrière?
Ik ging naar de hbs, werd soldaat en vervolgens ambtenaar in Den Haag waar ik de zwangerschapsuitkeringen voor de onderwijzeressen S tot en met Z moest uitrekenen. Vreselijk, vreselijk. Mijn hart lag toen al bij 'schrijven'. Ik werd journalist, eerst bij het Nieuw Utrechts Dagblad en daarna bij Het Parool (Wibautstraat, Amsterdam) en deed daar eerst sport-, later politieverslaggeving en vervolgens buitenland. Er kwamen veel boeiende zaken op mijn bord zoals de ontvoering van biermagnaat Freddie Heineken en zijn chauffeur Ab Doderer en die van Gerrit-Jan Heijn. Voor het Utrechts Nieuwsblad versloeg ik de val van de Berlijnse Muur waar ik in 1989 live bij was. Er werd veel van mij geëist – ik noemde mijn chefs 'mijn beulen' maar ze hebben me wel gevormd. Ik werd zelf chef buitenland. Het was me in mijn beginperiode bij Het Parool een eer voor iemand als Simon Carmiggelt de deur te mogen openhouden. Hij wist later ook nog mijn naam, ik moest met vlugzout worden bijgebracht, belde mijn hele familie om dit grote nieuws wereldkundig te maken. Ach ja...
Later werd ik docent op de hogeschool

Johan en Ellen Carbo *Foto: Privéarchief*

(Fontys, Tilburg) en universiteit (Erasmus, Rotterdam), leerde nu anderen te schrijven, interviews te maken en deed er mediatraining als afleiding bij. We leerden die hotemetoten geen trucs. O nee, zeker niet! We leerden ze vertrouwen te hebben in hun boodschap, zich zo natuurlijk mogelijk te gedragen voor de camera, empathie en compassie te tonen met bijvoorbeeld slachtoffers, en zich niet te laten afleiden! Rond gebeurtenissen als de vuurwerkramp in Enschede en de cafébrand in Volendam viel er nog wel wat voor gezagsdragers en andere verantwoordelijken te leren, zeg nou zelf...

En nu over je vrouw Ellen

In 1981 ontmoette ik Ellen. Een knapperd. Ze werd mijn muze, mijn maatje, en dat is ze nog steeds. Mooi in alles. De liefde van mijn leven. De ziekte van Parkinson krijgt ons er niet onder. Ellen was hoofd van een basisschool aan de Marco Pololaan op het Kanaleneiland. Ze had al spoedig veel te maken met geïmmigreerde kinderen (en hun families). Misschien dat ik me hun lot ook daardoor aantrok?
Ellen kreeg in 2011 bovenop de parkinson de diagnose Lewy Body - dat is een al niet meer zeldzame combinatie van een bepaalde vorm van dementie (geen alzheimer) en parkinson. Omdat ik nog volop werkte was een verpleeghuis aanvankelijk de enige uitweg. Dagelijks bracht ik haar toen voor meerdere uren naar huis. Ik was niet tevreden over de situatie, de bezuinigingen in de zorg vond ik een gotspe. Ik besloot vervroegd te stoppen met werken en Ellen voorgoed naar huis te halen, zodat ik haar fulltime kon gaan helpen. Met hulp van Diana Sharifi, een fantastische goudomrande vrouw uit Afghanistan, die voor ons een zegen is. Elke chronisch zieke wens ik een verzorgende als Diana Sharifi toe.

> Johan: "Diana Sharifi uit Afghanistan is een absolute topper in de thuiszorg. Zij doet ons beseffen hoe belangrijk het is om via het Gilde les te geven in de Nederlandse taal aan mensen die de oorlog in hun thuisland noodgedwongen ontvluchtten en in Nederland een nieuw bestaan proberen op te bouwen. Het is Diana Sharifi volledig gelukt. Met hard werken en compassie".

En ook Elly, de andere zorgverlener. Ik zei wel eens ironisch: "Ellen is de eerste die levend het verpleeghuis inging en de eerste én enige die er ook weer levend uitkwam " (op 1 november 2016). Natuurlijk had (en heb) ik het er moeilijk mee. Ik was in 2014 een klein weekje alleen naar Spanje en kwam ellendig terug, eenzaam, heimwee naar Ellen, frustratie, onmacht, ziek, voelde me een nietsnut. Mijn arts zei: 'Jij moet (weer) gaan schrijven – waarom niet over Ellen?" Het was de gouden tip. Ik schreef boeken over Ellen, over haar jeugd in Indië maar ook over de situatie nadat ze ziek was geworden. En ik startte mijn blogs waarin ik het wel en wee van de mantelzorg bijhoud, boeken recenseer en portretten schrijf over mijn honkbalhelden van weleer. De pen is van onschatbare waarde. Ik doop hem niet louter in emotie. In optimisme ook.

Hoe kwam je bij het Gilde terecht?

Ik werkte niet meer en was mantelzorger maar wilde toch maatschappelijk bezig blijven. Als mantelzorger kom je in een kleine wereld terecht maar het moet geen klein bestaan worden. Eerst werd ik taalcoach in de bieb in Leidsche Rijn, met in- en uitloop van personen met heel verschillend niveau en belangstelling. Ik vond het allemaal te vrijblijvend. Toen ging ik naar een stedelijke organisatie voor taalondersteuning. Een studiedag daar werd een fiasco: vrijwilligers met nauwelijks didactische ervaring, zelf nooit lesgever geweest, moesten een stukje analyseren van een jonge migrant uit Irak (genoemd met naam en toenaam!) en deelden haar in een handomdraai qua niveau onderaan de ladder in. Dat krijg je met amateurs. Ik moest me inhouden. Ik kritiseerde de docent vanwege dit onprofessionele gedoe en bracht haar aan 't huilen. Ook dat nog. Ze had liever dat ik naar huis ging. De zaal met amateurs was het daarmee eens. Het kwam me goed uit want ik moest nog naar de kapper. Het was 'ontluisterend slecht'.

Toch werd ik getriggerd door het idee dat migranten geholpen moesten worden met onze taal. Ik zag met eigen ogen (in het verpleeghuis!) hoe moeilijk het is voor een 'migrant in de zorg' om bijvoorbeeld een overdrachtsrapportje te schrijven. Twee jaar geleden hoorde ik dat het Gilde taalcoaches zocht en werd geïnviteerd. Ik stelde Gerlofke een project voor waarbij verpleeghuismedewerkers met een migratieachtergrond zouden worden bijgespijkerd door gekwalificeerde taalvrijwilligers. Moeilijk nu, door corona, maar wie weet komt het er nog van. Het is zo belangrijk die taal, zeker ook in een verpleeghuis en een ziekenhuis bij de overdracht van een dienst aan de volgende collega. Daarin kunnen onnavolgbare zinnen dodelijk zijn.
Nu werk ik met twee migranten: Helin uit Syrië en Jacinta uit Nigeria.

Johan en Ellen Carbo *Foto: Privéarchief*

Helin doet het geweldig. Nu student geneeskunde aan de VU in Amsterdam. Een speciaal student-project voor vluchtelingen. Ik heb haar als opdracht gegeven een recensie te schrijven over een van de boeken over Ellen. Wat zij uit dat boek oppikte, ongelofelijk, daar kan menigeen een puntje aan zuigen. 'Je kunt een kind uit een oorlog halen maar een oorlog niet uit een kind', schreef ze onder

Helin : "Ik ben nu op onderweg naar Utrecht. Ik ben vandaag blij omdat ik mijn vakken van de eerste periode heb behaald. Met mooie cijfers.
Ik was vandaag zo zenuwachtig.
Ik heb de resultaten gekregen van mij begeleider aan de VU. Ze is best streng. Ik hoop dat ik traject geneeskunde succesvol zal afronden.
Als Diana met vakantie is zal ik als invaller twee keer voor jouw mooie Ellen komen zorgen. Ik zal dat doen met plezier en vanuit mijn hart. Als vrijwilligster! Vrijwilligerswerk hoort bij mij".

meer. Levenservaring, dat is het. Dat merk je heel goed bij Helin, 22 nog maar. Jacinta werkt in een verpleegtehuis,

ik help haar bij de werkstukken voor haar studie. Het komt vaak aan op de juiste formulering, de juiste zinsbouw. Uitdrukkingsvaardigheid op papier. In deze coronatijd is er vooral veel e-contact geweest.

Wat voor soort opdrachten geef jij?
Een beproefde methode is het geven van een aantal losse woorden waaruit Helin en Jacinta dan zelf zinnen moeten maken. Eerst korte, maar dan allengs wat langere. En dan heb je kennis nodig van werkwoordsvormen, woordvolgorde en plaatsing van komma's. Ook besteed ik aandacht aan (typisch Nederlands) idioom zoals "hij heeft het ervan genomen" en homoniemen zoals 'opscheppen' (van eten, maar ook pochen!).

Heb je een mening over Gilde Utrecht Nieuws?
Ik lees het nog niet zo lang, maar het valt me wel op dat er veel institutionele informatie in staat (mededelingen van de directie, het bestuur enz.). Ik zou meer human interest erin willen. Ik ben geïnteresseerd in de puur menselijke verhalen.

Tot slot
Een ervaren interviewer interviewen, dat was wel heel speciaal. Een bijzondere middag, een bijzondere man – met als uitsmijter een citaat uit een van zijn recente blogs over Ellen:
Het is ons gelukt! Ontving zo-even het mooiste telefoontje van 2022 tot dusver. De dagkoers schiet als een komeet omhoog. De beursnotering gaat dwars door het luchtruim heen. Ik noteer 12 januari. De tijd? Rond het middaguur. Had de GGD aan de lijn. Ze informeerden naar Ellen. Of zij even aan de telefoon kon komen. Mijn vraag: of ze het ook met mij afkonden. Kon mijn vrouw niet meer praten? Dat was schrikken. Kwam ze eigenlijk niet meer van bed? Dat was dan wel een zeer nijpende situatie voor een extra vaccinatie. Komende vrijdag komt een arts van de GGD naar Ellen om haar eindelijk, eindelijk, en vele malen nogmaals eindelijk, van een boosterprik te voorzien. Durfde er al bijna niet meer op te hopen.

Aart de Veer

Diana Sharifi *Foto: Johan Carbo*

De door Johan Carbo geschreven boeken *Mam kijk naar de sterren; Dankjewel voor de liefde, omgaan met Parkinson en Lewy Body dementie; Kijkje achter de schemering, kroniek van een mantelzorger; Geef ons ook morgen, de jihad van een mantelzorger; Raadselziekte, het venijn van Lewy Body* zijn alle vijf uitverkocht – wel enkele op bestelling bij Johan in e-vorm verkrijgbaar. Johan wil in de toekomst een boek schrijven over Diana Sharifi die bij Ellen nu al zeker 1500 dagdiensten heeft gedraaid en die destijds met twee peuters op de arm en ieder een klein flesje lauw water in hun knuistje de Taliban en Afghanistan ontvluchtte, een ongewis avontuur tegemoet.

Praten en wandelen

Utrecht is mijn stad. Ik ben er thuisgekomen toen ik 17 jaar en 7 maanden was. Zo oud moest je zijn om in de jaren zeventig een opleiding verpleegkunde te volgen. En dat deed ik.

Odile Klok *Foto: Privéarchief*

Ik studeerde en werkte in het Wilhelmina Kinderziekenhuis, toen nog aan de Nieuwegracht. Het WKZ bevindt zich nu naast het UMC in het Science Park.
Ik woonde ook aan de Nieuwegracht, weliswaar op een klein kamertje in het zusterhuis, maar toch! Er was een warme sfeer en ik woonde er heerlijk. Nog steeds fiets ik in het voorjaar bewust over de Nieuwegracht om te genieten van het zachte groen van de bomen en de mooie gebouwen die er in het voorjaar nog mooier uitzien.
Omdat mijn toenmalige vriend, inmiddels ruim 42 jaar mijn man, en ik samen wilden wonen vertrokken we naar Rotterdam waar hij woonde, werkte en studeerde. Ik werkte in Rotterdam nog een paar jaar in het Zuiderziekenhuis, nu Maasstadziekenhuis, maar het Utrechtse bleef trekken en in 1984 vonden we er beiden een nieuwe baan.
In 1986 werd onze oudste zoon geboren, in 1988 onze dochter en in 1990 onze jongste zoon. Inmiddels zijn er ook al vijf leuke kleinkinderen! Toen alle kinderen op school zaten, ging ik weer studeren, Klassieke Homeopathie wat nog steeds mijn grote interesse heeft. Ik werkte zo'n tien jaar als homeopaat en later toch weer een poosje in de zorg. Toen de kinderen nog thuis waren woonden we met veel plezier in IJsselstein en nu bijna vier jaar in Nieuwegein. Dat is weer een stukje dichter bij de Dom, daar zou ik het liefste zijn. Omdat ik geen vaste baan meer heb is er meer ruimte om me op Utrecht te richten en op de fiets ben ik er snel. Ik deed er weleens een korte schrijfcursus en maakte in opdracht van een buurthuis voor twee mensen een levensboek. Ik houd van taal en van lezen en zo kwam ik ook bij het Gilde terecht. Ik ben als taalvrijwilliger in de herfst van 2020 begonnen en omdat corona welig tierde verbleven mijn taalmaatje en ik voornamelijk buiten, weer of geen weer. Elke week deden we een "Dutchwalk" en doorkruisten we de stad. Met een koffie to go beslist geen straf! We merkten dat het heel fijn is om spreekvaardigheid te oefenen tijdens het wandelen en goed voor de dagelijkse beweging die we in die tijd goed konden gebruiken! We hebben besloten voorlopig het wandelen erin te houden. Ik vind het leuk dat het Gilde op mijn pad is gekomen. Interessant en leuk vrijwilligerswerk in de binnenstad van Utrecht.

Odile Klok

PUZZEL

Vorige puzzel

De puzzel uit het vorige nummer bleek zo moeilijk te zijn dat er maar een paar oplossingen werden ingestuurd. Dan is het des te eervoller wanneer je als winnaar uit de bus komt en dat werd *Gerard Vissers uit Houten*; hij kan de prijs op het Gildekantoor afhalen. De oplossing luidt als volgt:

1. Deze dichter uit de vorige eeuw is waarlijk bekend geworden via een Braziliaanse mezzosopraan: *Jan Engelman*
2. Proost uit de vijftiende eeuw die een huis in de Donkerstraat bewoonde: *Evert Zoudenbalch*
3. Dolle jonker uit de zeventiende eeuw die een kei was in het organiseren van volksfeesten: *Everard Meyster*
4. Architect van de gebogen lijn uit de vorige eeuw die zijn sporen heeft verdiend: *Sybold van Ravesteyn*

De tekening van Henk van Hilten op de achterpagina van het laatste nummer toont een deel van de Klaaskerk naast de achterkant van het Centraal Museum (singelzijde) met een kunstwerk van atelier Van Lieshout, genaamd Clip-on (1997).

Nieuwe puzzel

Het getal 900 kan op vele manieren worden weergegeven, bijvoorbeeld 3 x 300. Deze keer gaat de puzzel over de vraag hoeveel mogelijkheden er zijn om dit getal weer te geven. Deze uitdaging biedt rekenmeesters de kans te laten zien hoe vindingrijk ze kunnen zijn.

Weet u de puzzel op te lossen of kunt u vertellen waar de tekening van Henk van Hilten is gemaakt? U kunt uw antwoord voor 1 augustus 2022 mailen naar kantoor@gildeutrecht.nl of, als u liever pen en papier gebruikt, naar Redactie Gildenieuws, Lange Smeestraat 7, 3511 PS Utrecht.

Thom van Rossum

Foto: Corrie van Leusden

DE ACHTERPAGINA

tekening: Henk van Hilten